

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Skal den Lutherske Reformation virkelig fortsættes?

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "Skal den Lutherske Reformation virkelig fortsættes?", i Grundtvig, N. F. S.: *Grundtvigs værker*, Faculty of Arts, Aarhus University, s. 245. Onlineudgave fra Grundtvigs Værker: https://tekster.kb.dk/text/gv-1831_491_1-txt-shoot-idm729.pdf (tilgået 06. maj 2024)

Anvendt udgave: Grundtvigs værker

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Du kan kopiere, ændre, distribuere og fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs CC0-erklæringen](#)

II.

Om den Lutherske Reformation i Kirkens Forhold til Staten.

Naar vi her tale om *Reformation*, da er det dobbelt nødvendigt, tydelig at sige, hvad vi mene dermed, deels fordi det er noget Aandeligt, der ikke har noget Synligt og Haandgribeligt, som svarer til Navnet, og deels fordi Reformation er et fremmed Ord, som ikke ved daglig Brug i Folke-Munde har faaet en fast Bemærkelse, men er tvertimod blevet saa misbrugt af Bog-Skriverne, som noget Ord, der havde det Uheld at falde i deres Kløer, og overlades til sin Skæbne! Herved er det nemlig kommet saavidt, at naar Man i vore Dage hører Nogen tale om at *reformere*, da siger det Ord os ikke Andet om hans Mening, end at han tænker paa en *Forandring*, thi vel paastaae Alle de der vil reformere, at det skal være en *Forbedring*, men derved løftes Sløret ingenlunde, da vi vel veed, *Forbedring* er en meget god Ting, men ogsaa at det er et meget ubestemt Ord, der først faaer rigtig Noget at betyde, naar man hører, først *hvad* det er der skal *forbedres*, og dernæst *hvori* *Forbedringen* skal bestaae. At nu ingenlunde Alt hvad man *kalder* ²⁴⁶*Forbedring* virkelig er det, har Europa faaet smertelig at finde, og faaer det sagtens daglig mere, saa det var intet Under, om Harmen over de *selvgiorte Reformatorer* omsider hos Mange avlede en Fordom mod al *Reformation*, som et blot Skalkeskiul for hvem der vilde vende op og ned paa alt Bestaaende; men da nu dog Ordet ei kan aflægges, fordi det udtrykker en *virkelig* og *vigtig* Begivenhed i Christenhedens Historie, saa nødes vi til at kiøbe Tydeligheden paa Korthedens Bekostning; og bemærke, at hvad man end vil behage at kalde Reformation, saa betyder Ordet i det Latinske Sprog, hvoraf det er laant, dog en *Fornyse* eller Gienfødsel *af det Oprindelige* i givne Forhold eller Indretninger, og toges i den Mening af *Morten Luther* og hans første Discipler, saa i Kirkens og Statens Historie kan den *Lutherske Reformation* aldrig komme til at betyde Andet, end det Lutherske Forsøg paa at bringe den Christne Kirke tilbage til sin *oprindelige* Beskaffenhed i alle Henseender.

Førend vi derfor kan tale tydelig om, enten den Lutherske Reformation, i Kirkens Forhold til Staten, bør fortsættes eller ikke, maae vi først vide, hvordan dette Forhold *oprindelig* var, hvilke Forandringer det havde undergaaet, og hvorvidt det lykkedes Luther at fornye det; thi først da kan vi skielne, hvad Parti Kirken maa tage i denne Sag, og slutte os til, hvad ²⁴⁷Udfald Kirkens usynlige Hoved, Guds Riges almægtige Konge, vil give den.

Til Lykke er det almindelig bekiendt, og kan ei uden aabenbar Daarskab modsiges, at den christne Kirke *oprindelig*, som et blot *Troes-Samfund*, der kun befattede sig med Aand og Evighed, stod *adskildt fra den verdslige Stat*, men var dog langt fra at sætte sig i fiendtligt Forhold til den, da den tvertimod, hvor den kom, avlede et Kuld af Himmel-Borgere, som den verdslige Stat maatte lykønske sig med, som Mønstre paa Underdanighed og Rolighed, Ærlighed og Ærbarhed, og alle borgerlige Dyder. De Vantroer nuomstunder er derfor aldeles enige med os om, at de haarde Forfølgelser, den Christne Kirke i sin første Tid maatte udstaae, var fra den Romerske Øvrigheds Side ligesaa ukloge som uretfærdige, thi, *sige de Vantroer*, kan man end ikke frikiende de første Christne for Sværmerie, eller billige den Haardnakkenhed, hvormed de, der dog selv tilbød et Menneske som Gud, vægrede sig ved Alt hvad der ogsaa kun smagde af det romerske Afguderie, og Keiser-Forgudelsen, saa er dog *Samvittigheden* Noget, der ei lader sig tvinge, og en dydig Vandel er saa fordeelagtig for en Stat, at kun taabelige eller grusomme Tyranner kunde rase mod fredelige og sædelige Undersaatter, som, paa nogle Griller nær, hvorved de Ingen skadede, var Statens bedste Borgere.

²⁴⁸Det er ligeledes noksom bekiendt, at skøndt Kirken i hine Dage ikke blot maatte opholde og hielpe sig selv, men havde for det meste baade den verdslige Øvrighed, Stats-Religionens Præster, og Pøbelen imod sig, saa er dens Historie i de tre første Aarhundreder dog netop dens ypperste Hæders-Krands, saa det var ikke let at forstaae, hvorledes den skulde komme i et Forhold til de verdslige Stats-Indretninger, der var den mere tjenligt.

Ikke desmindre forandrede Forholdet sig, da den Romerske Keiser *Constantin* erklærede sig for den Christne Kirkes Beskytter, men hvad den derved vilde vinde, lod sig ogsaa forudsee, da Keiseren, endnu *førend* han var *døbt*, tiltog sig Forsædet paa det store Lande-Mode i *Nicæa*, hvor Spørgsmaalet var om, hvem der skulde gjælde for christelig Rettroende, og hvem for Kiættere. Intet Under, om den hedenske Keiser derved slet ikke tænkte paa den *Christelige Troesbekjendelse* ved Daaben, som han, der selv var udøbt, maaskee slet ikke kiendte, og havde endnu mindre faaet Aand til *levende* at fatte, og tilbørlig at skatte, men kun paa hvad han, ved Samtale med enkelte Bisper, og nogen Læsning i Bibelen, havde sluttet sig til, maatte være Hoved-Sagen; og her see vi strax en Hoved-Grund, hvi Christendommen *ikke godt* kan være Stats-Religion, thi Statens Over-Hoved er vant til at foreskrive Love, og naar han betragter sig som Over-Hoved i den Christne Kirke, fristes han immer til at ²⁴⁹ville foreskrive de Christne hvad de skal troe, hvad dog i Grunden slet ikke gaaer an. Det første Skridt syndes vel taaleligt, fordi det endnu var i frisk Minde hvad

alle Christne havde troet, og fordi Keiseren paa ingen Maade vilde foreskrive en ny Tro, men kun yderligere forklare hvordan Troen var at forstaae, men naar først Keiserne kom i med at *foreskrive* Troes-Bekiendelser, kunde og vilde de naturligviis stundom gaae videre, og det var allerede stor Skade, at Nogen kunde udelukkes af Kirken, skiøndt han havde den Christne Tro, og at Udelukkelsen blev en Stats-Sag, som drog borgerlige Følger, og selv følelig Straf efter sig. Derved tabde nemlig Kirke-Samfundet en stor Deel af sin Frihed og Reenhed, thi for at undgaae Straf, eller dog Tabet af Keiserens Yndest, med alle deraf udspringende borgerlige Følger, vilde naturligviis Mange, som ellers havde vendt Kirken Ryggen, nu enten Hylke dens Tro, eller see til, med Keiserens Samtykke, at faae den forandret, Noget, der allerede viste sig i Constantins Dage, og blev ret aabenbart under hans Søn Constantius, som befalede at Arianerne skulde gjælde for de Rettroende.

Men efter *Julians* Tid blev det endnu værre, thi da *nødte* Keiserne deres hedenske Undersaatter til at *lade sig døbe*, og fyldte saaledes Stats-Kirken med Vantro, der enten maatte betragte den som et Tugt-Huus, de sukkede efter at see nedbrudt, eller maatte arbeide paa at omskabe til et Afguds-Tempel, hvor 250der ikke spurgdes om Tro og Haab og Kiærlighed, men kun om Ceremonier og udvortes Handlinger. Det Sidste lykkedes, som Man veed, temmelig godt, men naar Man korsrer sig over Helgen-Tilbedelsen, Billed-Dyrkelsen, Skiærs-Ilden, og al den Afgudiskhed, der nu indstrømmede, da burde Man ikke glemme, at det stod i en naturlig og nødvendig Forbindelse med at gjøre Christendom til Stats-Religion i *gammel-romersk* Forstand, og til en tvungen Sag i det romerske Rige, saa det er kun underligt, at den Christne Tro ikke gik under i al den Afgudiskhed og Over-Tro. Rimeligviis vilde det i Østen snart være skedt, hvis ikke den Christne Kirke havde faaet en ny udvortes Fiende, der tilbagegav den endeel af sin aandelige Frihed, og det var Mahomedanerne; thi hvor de fik Magten, hørde Christendommen op at være Stats-Religion, Ingen dreves mere ind i Kirken, Nogle lokkedes ud af den, og derfor har den, under de i Øvrigt ugunstigste Omstændigheder, vedligeholdt sig omtrent paa samme Trin, som den, under Stats-Tvungen var nedsunket til.

Dog, dette kun i Forbigaaende, thi vi veed, det var ikke i Østen Luther opstod, og jeg lægger til paa eget Ansvar, at ingen Luther kunde opstaae, hvor *Daabs-Pagten*, som hist, var *forfusket*, og Aanden dermed vingeslagen, det var mellem Proselyterne fra Rom Reformationen udklækkedes og virkede, og paa Rom maae vi da fæste Øiet.

251Biskoppen i Rom, som beklædte det eneste Apostoliske Sæde i Vesten, det vil sige: var der den eneste Kirke-Forstander i en Menighed, som Apostlerne selv havde stiftet, modsatte sig allerede under de keiserlige Kirke-Værger enhver Forandring af *Daabs-Pagten*, og det vestlige Rige faldt til al Lykke saa tidlig, at Stats-Tvungen ei kunde bære saa bedrøvelige Frugter. Hedning-Folkenes Indvandring, og Missjonerne til Hedning-Lande, hvor Kirken immer en Tidlang beholdt indvortes Fred og Frihed, under udvortes Trængsel, bidroge Deres til at vedligeholde den grund-christelige Følelse, og forsinke Vanslægtningen; men udeblive kunde Ulykken ikke, da man dog i Grunden vedblev at sammenblande og forvexle de kirkelige og borgerlige Forhold. Det *hedensk-romerske* Princip, at gjøre Kirken til en blot Stats-Indretning, forkastede Man vel, men optog derimod det *Israelitiske* Princip, at gjøre Staten til en kirkelig Indretning, hvoraf Følgen blev kirkelig den samme; undtagen forsaavidt, at det Grund-Christelige i Kirkens Indretning blev længe uantastet. Overalt, hvor Christendommen kom hen, og vandt Regieringens Yndest, blev nemlig de, der ikke godvillig lod sig døbe, tvungne dertil, og især under Kors-Togene lærde Man sig til at døbe hele Folke-Færd med Sværdet over Hovedet, hvorved naturligviis i alle Maader Christendommen tabde, og Hedenskabet vandt.

252Vi vil her slet ikke indlade os i den Undersøgelse, om ikke, efter Middel-Alderens særegne Omstændigheder, Pavedømmet var en borgerlig Velgierning, og maatte, naar det udartede, forstyrre sig selv, da det ikke støttede sig paa verdslig Over-Magt; thi her er det os kun om den Christne Kirke at gjøre, som unægtelig altid maatte sukke dybt under Pavedømmets Aag.

Hvad vi her kalde *Pavedømmets Aag*, er naturligviis blot hvad der *med en verdslig Arm* vilde nøde de Christne til at have Kirke-Samfund med deres Troes Fiender, og at finde sig i de kirkelige Forandringer, det maatte behage Pave og Geistlighed at indføre; thi al den Udsuelse og anden Ulæmpe, Pave-Magten førde med sig, var ikke et kirkeligt Aag, men et borgerligt, som faldt paa Alle, enten de var Christne eller ikke.

Dette Aag havde, som Man veed, længe før Luthers Dage, Mange høirøstet beklaget sig over, og *Hussiterne* i Bøhmen afkastet, men dog var det først i det sextende Aarhundrede, der i denne Henseende begyndte en ny Tingenes Orden, i det hele Folkefærd *protesterede* mod det himmelske Statholderskab som Paven, og den lovgivende Myndighed i Kirken, som Geistligheden havde tiltaget sig.

Dette var unægtelig det første nødvendige Skridt til en Reformation af Kirkens borgerlige Stilling, da det først maatte gjøres gjældende mod den selvgjorte 253Herrens Statholder, at *Christi Rige* var ei af denne Verden, før Kirke-Samfundet kunde blive en fri Sag, hvortil Ingen skulde tvinges, og hvorover intet Menneske og ingen Stand maatte opkaste sig til Herre; men fuldført blev aabenbar denne Reformation ingensteds, undtagen, paa en Maade, i de Nordamerikanske Stater, da vi ellers allevegne finde Kirke og Stat meer eller mindre udviklede i hinanden.

Et andet Spørgsmaal er det, om ikke dog Reformationen blev *saavidt* fuldført, som det var nødvendigt, og som Tiden var moden til, og, i saa Fald, om en videre Fortsættelse nu er nødvendig eller dog betimelig; thi skiøndt den Christne Kirkes oprindelige Stilling i Verden maa være Mønsteret, vi see hen til, beroer det dog baade paa Kirkens og Statens Tilstand, om en fuldstændig Fornyelse deraf skal, *for Tiden*, være nødvendig, eller endog saa kun ønskelig?

Nu bestaaer den Christne Kirkes *umistelige Frihed* deri, at dens *Tro ikke* i Kirke-Samfundet bliver *forandret eller modsagt*, eller, med andre Ord, at Ingen i Kirken opkaster sig til Herre over Troen, fornægter eller bestrider den, og det blev virkelig for en Tid vundet, hvor den Lutherske Reformation gik igiennem, og vundet paa den, efter Tidens Vilkaar, ønskeligste Maade. Det var nemlig kun Tyrannen *Henrik den Ottende* i England, der 254da han opkastede sig til Kirkens Over-Hoved, tiltog sig et Herredømme over Troen, ligesom de gamle *Romerske Keisere*, og naar Fyrsterne som fulgde Luther ogsaa kaldte sig Høvdinger i Kirken, da meende de aabenbar slet *ikke*, at de havde Ret til at *beherske Folkets Tro*, men kun *Geistligheden*, som *Stats-Borgere*, og den *udvortes Form af Guds-Dyrkelsen*, i Overeensstemmelse med *Sacramenternes rette Brug*, og *Evangeliets fri Forkyndelse*. Det var nemlig, i det Lutherske Kirke-Søgn, ikke Fyrsterne, der tvang, men Prædikanterne, der overtalte baade Folk og Fyrster til at enes om en ny Tingenes Orden, hvorefter *Luthers Catechismus* blev Regelen for *Folke-Troen*, den *Augsburgske Confession for Præste-Lærdommen*, og Fyrstens Godtbefindende, ledet af de Skrift-Kloges Raad, kun Regelen for det øvrige Kirke-Væsen. Da nu Luthers Catechismus netop indskrænkede sig til det *Grund-Christelige*, der havde baaret Kirken fra Apostlernes Dage, og da den *Augsburgske Confession* ingenlunde modsagde, men kun nærmere udviklede det Samme, saa havde den Christne Kirke aabenbar sin *umistelige Frihed*, og var ingen Stats-Kirke i gammelromersk Forstand, men en *Apostolisk Kirke i Forbund med Staten*.

Herimod kunde nu ei være det Mindste at indvende, naar ethvert Folk, der udgjorde en verdslig²⁵⁵ Stat, ogsaa virkelig var og vedblev at være enigt, saavel om *Christendommens Grundvold*, som om den *Lutherske Skrift-Klogskab*; men da det ingensteds ganske var Tilfældet, havde Forholdet unægtelig fra Begyndelsen en Skade, der i Tidens Løb maatte komme for Dagen, og kunde have farlige Følger for den Christne Kirke. Jo mere eensartet Folket var, der udgjorde Staten, des mindre blev vel Faren, og deslængere kunde Feilen blive ubemærket, og det var unægtelig et stort Skridt fremad, at ikke længer, som i det romerske Rige, hele Christenheden udgjorde en almindelig Stats-Kirke, eller hele Vesten, som under Pavedømmet, en vanskabt Kirke-Stat, men at der, ved Siden ad Pave-Kirken blev endeel protestantiske *National-Kirker*. Kun var det beklageligt, at *Valget* mellem Disse, og i det Hele mellem alle de religiøse Samfund, der opstod i Reformations-Tiden, ikke blev ladet frit overalt, eller dog i de protestantiske Lande, hvor Man aabenbar burde undt Alle den Religjons-Frihed, Man selv gjorde Brug af.

Hvor Man først mærkede Feilen, var i Engelland, netop fordi Kongen der anmassede sig Herredømme *over Troen*, og, til Ære for *Troens Kraft*, bør det erindres, at just der blev den omsider en *fri Sag*, saa Man der kan være ei blot *Luthera ner* eller *Catholik*, men selv *Socinianer* eller *Kvæker*, uden borgerlig Ulæmpe, og næsten uden²⁵⁶ Skaar i sine Borger-Rettigheder; thi at Man ikke maa præke Socinianisme eller Kvækerdom i *den Biskoppelige Kirke*, kan det naturligviis ikke falde noget fornuftigt Menneske ind at beklage sig over, da Man har Lov til at Prædike det paa sit Sted: *udenfor den*.

At noget Lignende snart maa træde i Kraft hos os, og overalt i Christenheden, har jeg ofte vedkiendt mig, som mit inderlige Ønske, og at det er paa den høie Tid, det skeer, hvor Christendommen skal fortsætte sit store Levnets-Løb i venligt Forbund med Staten, ønskede jeg nu at vise klarere end nogensinde. For imidlertid ikke at spille i det Ubestemte, vil jeg her indskrænke min Betragtning til Fædrelandet, som i alle Maader ligger os nærmest, og Anvendelsen paa ethvert andet givet Sted vil desuden være let.

Naar jeg før anmærkede, at ved den Lutherske Reformation blev Luthers Catechismus gjort til Regel for Folkets Tro, og den *Augsburgske Confession* for *Præste-Lærdommen*, saa kun hvad Kirkeligt der end var tilbage, overlodes til Fyrsternes og de Skrift-Kloges Godtbefindende, da meende jeg naturligviis ikke, at derom blev oprettet en skriftlig Contract, men kun, at det var den stiltiende Forudsætning, der paa alle Sider blev erkjendt og fulgt, og i Danmark er det først Konge-Loven, som gjør den *Christelige Troes-Bekiendelse* og den *Augsburgske Con257fession* til Grund-Lov i National-Kirken, medens *Luthers Catechismus* kun er anordnet i den specielle, foranderlige Lovgivning. Nu er det imidlertid en almindelig Erfaring, og simpel historisk Bemærkning, at selv de udtrykkeligste Lov-Bestemmelser tabe deres Kraft, i samme Forhold som de komme i Strid med den herskende Tanke-Gang, og at alle stiltiende Overenskomster brydes, saasnart de, der har Magten, ei længere erkiende deres Gyldighed, og da det nu igiennem det attende Aarhundrede blev den herskende Tanke-Gang, at ligesaavel den Christelige Troes-Bekiendelse, som Luthers Catechismus og den *Augsburgske Confession*, ene burde have Gyldighed, *forsaavidt* de agtedes overeensstemmende med *Bibelen*, saa blev det naturligviis ogsaa Regieringernes Mening, at de havde Ret til at gjøre alle de Forandringer i National-Kirken, som de *Skrift-Kloge ikke i Almindelighed* ansaae for *bibelstridige*. Hermed var Døren øiensynlig aabnet for al Vilkaarlighed, især paa en Tid, da de fleste Skrift-Kloge ei spurgde stort om hvad der *fandtes* i Bibelen, men kun om hvad Man efter sit eget kloge Hoved kunde *lægge deri*, og naar Regieringen desuagtet hos os ingen Forandringer gjorde, som var *de Christne* utaalelige, da laae det kun i Regieringens Faderlighed og Folkelighed, men hvad der desuagtet, under den theologiske Tanke-Forvirring, vilde skeet, naar ikke Forsynet underlig havde vaaget over os, det seer Man paa den²⁵⁸ *Liturgiske*

Forandring, som den kaldtes, der 1806 var paa Bane; thi var *blot Det deraf* gaaet igiennem, som de Skrift-Kloge i Almindelighed Intet havde imod at indvende, da havde nu den *Apostoliske Troes-Bekjendelse* ved *Daaben* været afskaffet i National-Kirken, saa *ingen Christen* kunde blevet deri. En saadan *Grund-Forandring* er nu vist nok ikke for Øieblikket at befrygte, men det, hvoraf den engang consequent maatte følge, kan dog nu ikke længer være Christne ligegyldigt, og medens vi gjerne indrømme, at, hvad saa end Konge-Loven siger til vor Fordeel, maa Regjeringen have Lov til i *sine Kirke-Indretninger* at læmpe sig efter Omstændighederne, maae vi dog med Frimodighed erindre, at den *christne Kirke*, efter sit *uforanderlige Væsen*, ei kan være *Stats-Kirke i den Forstand*, og at National-Kirken derfor ikke med Rette kan gjøres dertil, med mindre det tillades de *gammeldags Christne* at *gaae ud* af den, og sørge for deres egen kirkelige Nødtørft, som de bedst veed og kan.

Dog, var det blot en fjern Fare, der truede, da kunde vi tie, eller dog kun tale sagte, men nu er der en nærværende Nød, som trænger til at afhjelpes, og derfor maae vi raabe høit til vor Herre i Himlen, og, skjøndt vi er visse paa hans Hjelp under alle Omstændigheder, ei unnlade Noget, hvorved den kan komme paa en læmpelig og for vort jordiske Fædrene-Land ønskelig Maade. Som oplyste Christne skal vi 259nemlig indsee, at kirkelig Eendragtighed i Landet er Noget, enhver Regjering maa ønske, og at, naar det giennem mange Aarhundreder har ladt, som en Nation var enig om Troen, den verdslige Øvrighed da maa være tilbøielig til at ansee enhver Tvist derom mellem de Skrift-Kloge for et blot Kiævlerie, der enten ei er at ændse, eller med Magt at undertrykke. Dette skal vi indsee, og, som den *Augsburgske Confessjon* tilholder, ei unnlade eller vægre os ved Noget, der kan tjene til Eendragtighed, "*saavidt det nemlig kan skee med Gud og en god Samvittighed*," og naar vi, for Guds og en god Samvittigheds Skyld, nødes til at vægre os ved en Eendragtighed, Man venter af os, da skal vi med al den Rolighed, Klarhed og Frimodighed, vi kan, udvikle og forestille Sagen.

Naar der nu i den *Augsburgske Confessjon* (syvende Artikel) tales om *Kirkens Enighed*, da beskrives den rettelig, som bestaaende deri, at Man *stemmer overeens* om *Evangeliets Lære* og *Sacramenternes Uddeling*, som S. Povel siger: "*een Tro, een Daab*," og det er desuden en Sætning, der staaer saa fast, som Tænkningens urokkelige Grund-Lov, at *Tro* og *Vantro*, i Henseende til Eet og det Samme, udelukke hinanden.

Spørgsmaalet er derfor, om den Danske National-Kirkes Medlemmer stemme overeens om Evangeliets Lære og Sacramenterne, eller om *Troen*, om 260*Daaben* og *Nadveren*, og her vil jeg ikke gjøre Andet, end høitidelig, for den levende Guds Aasyn, som os haver skabt, og skal os dømme efter *Sandhed*, adspørge baade Høie og Lave, Lærde og Læge, som bryde sig det Mindste om Gud og Salighedens Sag, adspørge dem: om de ikke veed, saa godt som at de selv er til, at der om disse Ting ei finder almindelig Overeensstemmelse, men aabenbar Splid og Uenighed Sted, saa at hvad den Ene kalder Sandheds Tro til Salighed, det kalder den Anden falsk og taabelig Overtro; hvad den Ene ophøier som Igienfødselsens og Fornyelsens Bad i den Hellig-Aand, kalder den Anden en i Grunden ligegyldig Kirke-Skik; hvad den Ene kalder Christi Legems og Blods Samfund, kalder den Anden et blot Erindrings-Maaltid om en afdød Lærer, ja, med eet Ord, at Herren *Jesus Christus*, hvem den Ene *tilbeder* som *Gud* med Faderen, og som Frelseren fra Synd og Død, med hvem alt vort Saligheds-Haab staaer og falder, ham erklærer den Anden for et blot Menneske, ved hvis Fortjeneste kun Taaber kan trøste sig, og hvem kun Afguds-Dyrkere kan vise guddommeligt Tilbedelse!

Ja, vi veed det Alle, saaledes hænger det i Sandhed sammen, og denne *Grund-Uenighed* findes ikke blot hos nogle Enkelte, men strækker sig saavidt baade blandt de Lærde og de Læge, baade blandt National-Kirkens Lærere og øvrige Medlemmer, at Ingen kan sige hvorvidt! Saaledes er det, og saaledes 261har det klarlig været allerede i en heel Menneske-Alder, saa man ikke behøver at gaae i mange Kirker, for at overbevise sig om, at der hersker *modstridende* og med hinanden *uforenelige Religjoner* i *National-Kirken*, og der kan da ikke længer være Spørgsmaal om at *vedligeholde* en kirkelig Fred og Enighed, hvor der findes den aabenbareste Kiv og Strid, men kun om, paa hvad Maade *Sandhed* kræver, og Staten baader ved, at Striden føres?

Hvorvidt nu Uchristnes Samvittighed kan tillade dem at skride for Medlemmer af den Christne Kirke, at lade deres Børn døbe paa en Tro, de forkaste, og confirmere i en Daabs-Pagt, de selv opmuntre dem til at bryde, det blive deres Sag; men Christnes Samvittighed tillader dem ingenlunde at have Kirke-Samfund med deres Troes aabenbare Fiender og Fornægtere, end sige da at overgive deres Børn til Religions-Underviisning hos Præster, som stræbe at nedbryde deres Tro, saa, *dersom* der er *Christne* i Landet, er en *kirkelig Skilsmisse uundgaaelig*. Det kunde nemlig slet ikke nytte, om Regjeringen end nok saa alvorlig befalede, at hele Folket skulde troe, hvad der staaer i Luthers Catechismus, og alle Præsterne lære efter den Augsburgske Confessjon; thi Troen er en fri Sag, som ingen Forordning kan skabe, og et aabenbart Hykleri er en afskyelig Ting, som intet sandhedskiærligt Menneske kan udstaae, og saalænge de 262Vantroer er indsluttede i National-Kirken, maae de nødvendig af al Magt arbeide paa, at udrydde den forhadte Tro deraf, uden at nogen menneskelig Magt kan afværge det.

Og desuden: hvem er sanddru i Menneske-Kiærlighed, hvem har mindste levende Følelse af sand Fred og Enighed, og hvem har mindste Gran af inderlig Deeltagelse i gamle Danmarks Vel, der ei skulde ønske, jo før jo heller, at see et Baand løst, der er knyttet i Barbariets og Vankundighedens Tider, og bæres nu af alle

de Bedste kun som en forhadet Lænke, og maa nødvendig, efter Sagens Natur og Erfaringens Vidnesbyrd, hvor det ei læmpelig opløses, briste med Ulæmpe! Er vi ikke dog alle enige om, at selv Ægteskabets Baand, skiøndt Parterne selv, komme til Skiels-Alder, have knyttet og lovet at holde det ubrødeligt, at selv det maa heller paa lovlig Maade opløses, naar Splid og Tvedragt har gjort det til en Slave-Lænke, end at de skulde holdes sammenkoblede, mellem hvilke der ligger et Helvede, og skulde vi da tænke, det er bedre, at der i det Huus, vi kalde *Herrens*, med Splid og daglig voxende Forbittrelse, bygges paa Helvede, end at de Uforligelige adskilles og faae Lov til at søge Himmerig ad den Vei, dem lyster! Er der dog ikke i vore Dage Misfornøielse nok med de Stats-Indretninger, som vi skal bede Gud bevare, saa vi selv fra denne Side maae besværges, dog ikke at nære Misfornøielsen med en Indretning i Kirken, 263som *Sandheds Gud* umuelig kan eller vil bevare, da den vil sammenføie hvad han nu aabenbar har adskilt!

Godt nok, hører jeg flere ædle, veltænkende Læsere sige, det er sandt og ret, men *hvorledes* skal det skee, uden at afstedkomme den største Uorden?

Mit *egenlige* Svar hertil er, at naar vi har viist, at Noget bør skee, og vil, efter al Rimelighed, om ei anderledes, skee af sig selv, som to Ægte-Folk, naar de blive hinanden utaalelige, skille sig selv fra Bord og Seng, og gaae hver sine Veie; naar det er viist, da skal vi helst tause overlade det til Gud og Øvrigheden, *hvorledes* det skal skee, saameget heller, som Enhver af os er Part i Sagen, og har derfor ondt ved at være upartisk.

Men, efter den uforbeholdne Erklæring, at, *for min Part*, er det mig i Grunden omtrent ligegyldigt, *hvorledes*, og *paa hvad Vilkaar*, min kirkelige Skilsmisse fra min Troes Fiender og Foragtere skeer, naar den *kun virkelig* skeer, da min Tro er mig saa dyrebar, at jeg for dens Næring og Virksomhed blandt Ligesindede, og levende Forplantelse til mine Børn, agter ethvert borgerligt Tab for ringe til, i saa vigtig en Sag at krympe sig ved; efter denne Erklæring, for hvis Oprigtighed jeg tør sige mit Levnets-Løb er Borgen, vil og bør jeg ikke undlade *endnu engang* at nævne forskellige Maader, hvorpaa Skilsmissen kan gaae for sig, og tilføie, hvilken jeg anseer for den raadeligste.

Den nemmeste Maade, og den som gjør mindst Opsigt, er unægtelig den, Man i *Hannover* har betjent sig af, ved at tilkiendegive Stats- Kirkens Præster, at de *kirkelig* Intet have med Andre at gjøre, end hvem der selv forlanger deres Tjeneste; thi paa denne Maade vilde Skilsmissen, hvor Nogen holdt den for nødvendig, skee *af sig selv*.

Skulde Man imidlertid finde Betænkeligheder ved, saaledes at kaste et Slør over Kirke-Forfatningen, men dog ønske at have saa lidt som mueligt med Skilsmissen at gjøre, da kunde Man lade Præsterne i National-Kirken vide, at da de ere ordinerede til at prædike Guds Ord baade *hemmelig* og *aabenbare*, og til at forvalte Sacramenterne baade i *Kirker* og *andre Huse*, kan der Intet være imod, om Nogen af *dem* vil være *Huus-Præst* for flere eller færre Familier, naar de kun indskiærpe Vedkommende baade at udrede til deres *Sogne-Præster*, hvad Loven tilholder, og for dem at anmelde, hvad der udfordres til Kirke-Bøgernes anordningsmæssige Fuldstændighed. Af disse to Maader vilde jeg stemme for den Sidste, hvorved Øvrigheden kun syndes at give en friere Udøvelse af *den Religjon* Statens Love fredlyse, og vandt fri Haand til, uden videre Ulæmpe for Tilhængerne af den gamle Troe og den Augsburgske Confession, at gjøre hvilke Forandringer i Stats-Kirken, den fandt ønskelige, eller 265dog med Hensyn paa de Skrift-Kloges herskende Tanke-Gang, raadelige. Stillingen blev vel lidt tung for os, hvis Religion hidtil heed den herskende, men Sligt maae gammeldags Christne vide at finde dem i, og *saamegen Religions-Frihed*, som aabenbar er den mindste vi kan have, skulde man dog heller ikke tænke, selv vor Troes svorne Fiender, der saalænge have præket for os om *Tolerance* og *Samvittigheds-Frihed*, vilde være bekiendt at misunde os!

Hermed vilde jeg slutte, dersom jeg enten troede, at Øvrigheden vilde gjøre nogen væsenlig Forandring i Stats-Kirken, eller at alle de, der finde sig besværede af nymodens Præster tænkte som jeg og nogle faa gode Venner; men nu troer jeg ingen af Delene, og derfor maa jeg tilføie et Par Ord om en mere udstrakt Frihed, skiøndt kun med udtrykkelig Gientagelse af, at *Hiint* er Alt hvad jeg forlanger, og hvad, efter min Overbeviisning, alle oplyste Christne skulde være fornøiede med.

Jeg tænker nemlig, at Regieringen ønsker at beholde de gammeldags Christne i Stats-Kirken, og at Folket i det Hele, saavidt de bryde dem om Religion, vil blive ved den Gamle, og, *under denne Forudsætning*, var det raadeligst, aabenlyst at give en udstrakt Religions-Frihed, kun med de Indskrænkninger og Bestemmelser, den *borger lige Orden* udkræver, og, naar det var skedt, da at gjøre Ende paa den gruelige Forvirring i *Stats-Kirken*, ved at holde dem, der vilde være *Lærere i den*, 266til at holde sig Lovene efterrettelige. *Da*, naar de Præster og Skrift-Kloge, der ikke kunde forsone sig med Stats-Religionen, havde Lov til at følge og udbrede deres egen *udenfor* Stats-Kirken: kunde de ei med mindste Skin af Ret beklage sig over, at det formeendes dem i *Stats-Kirken*, og prøvede de desuagtet det foragtelige Spil at arbeide paa en Kirkes Nedbrydelse, de havde forbundet sig til at opbygge, da vilde de være dømte af den offentlige Mening, længe før de modnedes til at falde for Retten.

Da Man imidlertid maa indrømme, at den Augsburgske Confession er et Menneske-Værk, der, trods al dets Mesterlighed i det sextende Aarhundrede, godt kunde trænge til en Omarbejdelse i det Nittende, og da

man tillige maa forudsee, at endeel Præster, af Svaghed og verdslige Grunde, vilde blive i en Stilling, som ellers ikke var deres rette Hylde, saa vilde det, uden Fornærmelse mod de gammeldags Christne, vist være tjenligt for Stats-Kirken, at unde Præsterne deri en større Lære-Frihed, end Loven nu hjemler dem, kun maatte da ogsaa alle Stats-Kirkens Medlemmer have samme Frihed som *Kiøbenhavnerne*, til at betjene sig af hvilken Præst de vilde. Naar det nemlig, under disse Omstændigheder, kun indskiærpedes og overholdtes, at alle Præsterne i Stats-Kirken forrettede *Sacramenterne*, og *confirmerede de Unge* i deres *Daabs-Pagt*, efter de *uforanderlige* Bestemmelser, samt at de hverken i Prædiken eller Ungdoms-Underviisning modsagde hvad der hører til denne *christelige Grundvold*, da kunde Forpligtelsen i Øvrigt vel indskrænkes til det gamle *Ordinations-Vilkaar*, ærlig at lære efter vor hellige Skrift, og selv i Alter-Bogen kunde der være forskellige Formularer, mellem hvilke Præsten havde Valget.

Det er min paa Historie og Efter-Tanke velgrundede Formodning, at herved den allevegne uundgaaelige Skilsmisse vilde, i det Mindste hos os, blive saa *borgerlig tilfredsstillende*, at Regjeringen vist aldrig skulde fortryde, men snart glæde sig over at have lagt Haand derpaa; thi *Strid om aandelige Ting*, naar det kun er en *aaben Feide*, med lovmæssige Skranker, er saa langt fra at skade Statens Rolighed, at det tvertimod er Noget, hver Stat i vore Dage maatte lykønske sig med, thi at det aandelige Liv hos et Folk opluges af Politisering er ligesaa lidt til Statens Gavn, som at det hen dør, og En af Delene maa dog skee i vor uenige Verden, naar Aanden ei kan bevæge sig frit i sin naturlige Sphære.

Hvor der nu saaledes blev givet en udstrakt Religions-Frihed, medens det dog vedblev at være den gamle luthersk-reformerede Christelige Kirke, hvortil Mængden af Folket hørde, og hvori derfor Regjeringen udnævnedes Lærerne, og ordnede Forfatningen, *der* var den Lutherske Reformation i Kirkens Forhold til Staten virkelig blevet fortsat, i det den dunkle og skiæve Idee, om en christelig National-Kirke, havde klaret og rettet sig, til Begrebet om den Christne Kirke i et frit Forbund med Staten, som hjemlede Statens Over-Hoved al den Kirke-Magt, Samme med Føie kan ønske sig, uden at der dog skedte noget Skaar i Samvittigheds-Friheden, som er en umistelig Menneske-Ret!

Det kan vist nok ikke feile, at allevegne den Tid engang vil komme, da den Christne Kirke aldeles maa tabe sit Udseende af en Stats-Indretning, og trække sig tilbage i sig selv, som fra Begyndelsen, og den Tid er allerede kommet paa ethvert Sted, hvor enten *Regjeringen* opkaster sig til *Herre over Troen* i Stats-Kirken, eller hvor Mængden af Folket er kied af Christendommen; thi der vil det ringe for alle Christnes Øren, hvad Aanden ved Apostelen siger til Menigheden: Misparres ikke i Spand med de Vantro, thi hvad Fællesskab er der mellem Retfærdighed og Uret, hvad Samfund mellem Lys og Mørke, hvad Overeensstemmelse mellem *Christus* og *Belial*, eller hvad har den *Troende* at skifte med den *Vantro!* Gaaer derfor ud af deres Kredse, og *fraskiller* eder, siger *Herren*, og rører intet Ureent, saa vil jeg *tage imod eder*, (med aabne Arme) og jeg vil være eder en Fader, og I skal være mine Sønner og Døttre, siger den alraadende Herre! Det maa skee engang før Domme-Dag, siger jeg, thi kun tilbagetrasket fra Verden, og borgerlig død i den, kan Christi Menighed renses og helliges til det himmelske Borgerskab, der udmærker Arilds-Kirken i Jerusalem, men det skal gaae med Christi Kirke i den ny Verden, som det gik med ham selv i den Gamle, under hans jordiske Levnets-Løb, saa det er et Spørgsmaal, om dens Time er kommet! Herren vidste nemlig ikke blot sin 269Død forud, men vidste, at *derfor* var han kommet, at han som Hvede-Kornet skulde døe, men hverken slog han dog sig selv ihjel, heller ikke opirrede han sine Fiender til at gjøre det, han blev kun ved at tale Sandhed, og at gjøre sin Faders gode Gierninger, indtil Hykleren blev kied af at følge, og Ondskaben kæk til at fælde ham! Det gjorde Herren, og han har givet os Exemplet, for at vi skal træde i hans Fodspor, saa vi blive ved at gjøre timeligt Gavn, som *Hans Børn*, der lader sin Soel opgaae over Onde og Gode og lader regne over Retfærdige og Uretfærdige, indtil Man ei længer vil taale det, indtil vi ei længer kan undgaae den *borgerlige Død*, uden ved at fornægte Herren, eller, hvad der er det Samme, sætte ham i Classe med *Løgn-Propheterne*, hvis Lærdom er *baade Ja og Nei*, ligesom Herren, da han stod for Raadet, kun havde Valget imellem, at nægte han var *Christus den levende Guds Søn*, eller dømmes til Døde.

Kun derfor, kun for at være Guds Efterfølgere, som elskelige Børn, der omgaaes i Kiærlighed, kun derfor maae vi stræbe at oplyse de verdslige Stater om, hvad der tjener til deres Bedste, og bede dem dog ikke at drive de Christne til *det Yderste*, thi de gjorde os ingen Skade dermed, da hvem Herren har lovet at tage faderlig imod, bliver aldrig huusvild, hvem der har Borgerskab i Himlen, kan godt undvære Jorden, men de gjør aabenbar dem selv ubodelig Skade dermed. Vil Man end ikke troe, hvad dog Historien tydelig viser, at ligesom Herren velsignede Labans Huus for Jakobs, og Potiphars Huus, ja hele Ægypten, for Josephs Skyld, saaledes velsigner han ogsaa, for sine Troendes Skyld, hvert Land og Rige som vil huse og hæle dem, ja lader Ingen ubelønnet, som rækker dem en Lædske-Drik, fordi de er hans Discipler; vil man nu i vore vantroe Dage ikke troe det, og heller ikke troe, at vore Bønner for Konger og Fyrster, Fred og Frugtbarhed, formaae det Mindste hos den Herre, som har lovet at give os Alt hvad vi forlange, og som aabenbar giver os, hvad Verden fattes: det vi selv er fornøiede med; vil Man end ingen af Delene troe, saa troe Man dog sine egne Øine: at christelig Fromhed udklækker og opelsker alle borgerlige Dyder, medens vantroe Selv-Klogskab bandlyser og udrydder dem, ja, med eet Ord, at Christendommen styrker og helliger alle Troskabs og Kiærligheds Baand, medens Vantro overhugger dem, den ei kan opløse.

Hvad har nu en Stat vel i denne Henseende at vælge imellem? Aabenbar kun tre Ting, hvoraf de To er begge onde, og den Tredie derfor det Eneste, vi, som oplyste Mennesker og troe Undersaatter, kan bede om,

og raade til.

Som det er i National-Kirkerne, udenfor Engelland, kan det nemlig ikke ret længe blive, thi kunde end de Christne udholde det, kan Sta terne det dog ikke, og enten maa da Staten fortsætte den Lutherske Reformation, som ovenmeldt, eller aldeles opløse National-Kirken, eller omdanne den saaledes, at de Christne nødes til at forlade den.

Nu at opløse National-Kirken, saa Religion og Kirke-Sager blev Noget, Regieringen, som i Nord-America, slet ikke befattede sig med, det vilde jo unægtelig baade for 271 mere Statens Indtægter og formindske dens Udgifter, hvad i vore Dage maa findes ønskeligt; men, alt Andet tilsidesat, maa Man ikke glemme, at hvad der lod sig gjøre i Nord-America, hvor Religionen altid havde været en blot Privat-Sag hos de Fleste, der netop drog til America for i den Henseende at raade dem selv; det lader sig ikke gjøre hos os, hvor Omstændighederne er ganske anderledes.

Dog, dette behøver ingen videre Udvikling, da Man, under Revolutioner, i vore Dage, altid, trods alle Mod-Grunde, vil gjøre Finants-Operationer, og, uden Revolution, vist aldrig fristes dertil.

Den anden Udvei: at omstøbe National-Kirken efter den herskende Skrift-Klogskab, og lade det komme an paa en Prøve, om de gammeldags Christne vil blive deri, eller ikke, har derimod for enhver Regiering i vore Dage noget Fristende, og da det dog aabenbar er det Værste Man kunde gjøre, bør det med Flid oplyses.

For at give Oplysningen den størst muelige Klarhed, vil vi her lade det uafgjort, enten der ved denne Omstøbelse, paa et givet Sted, vilde Nogen forlade National-Kirken eller ikke; thi i begge Tilfælde skiød Staten jo den gammeldags Christendom fra sig, og forbandt sig kirkelig med den nymodens Skrift-Klogskab, og blev der desuagtet nogen Levning af gammeldags Christendom i National-Kirken, da havde Staten den aabenbar *ikke med sig, men imod sig*, thi det var ikke med, men imod begge Parters Villie.

272 Hvad nu Staten vilde vinde ved et Forbund med den nymodens Skrift-Klogskab, er allerede klart af dennes øverste Grund-Sætning; thi den lyder vitterligen saaledes, at *Bibelen*, eller den hellige Skrift, er den *eneste Troes-Regel*, og *en guddommelig Leve-Regel*, men kan *kun forstaaes af* de dertil opfostrede *lærde Theologer*, hvis Udsagn Almuen, og Læg-Mand i det Hele, skal, uden Modsigelse, blindthen antage for Bibelens rette Mening, om de end selv finde det Modsatte deri.

Dette er hvad de Skrift-Kloge nu kalde en Fortsættelse af den Lutherske Reformation, men det er jo aabenbar det Modsatte, er aabenbar en *Krebs-Gang tilbage* til *Hierarchi* og *Pavedom*; thi netop af den Over-Tro, at *Lære-Standen* havde Ret til at raade over Tro og Samvittighed, deraf udviklede jo Hierarchi og Pavedom sig, og deraf maa det til alle Tider nødvendig udvikle sig. Enten vilde nu Mængden af Folket finde sig i dette Aands-Tyranni, eller den vilde det ikke; men vilde den det ikke, da var jo en saadan National-Kirke ingen Støtte for Staten, men en Pest, og underkastede Folket sig det theologiske Pavedom, da var *Staten* aabenbar i *Theologernes Haand*, og maatte købe deres, som forud Pavernes, Venskab i saa dyre Domme, som de behagede. Man tænke kun ikke, de Skrift-Kloge, naar de kunde *udgive for Guds Ord Alt hvad dem behagede*, under det Paaskud, at Bibelen, rigtig forstaaet, hjemlede det, man tænke da kun ikke, at de over Troen til Salighed vilde glemme enten de *udvortes Handlinger*, eller *273 dem selv*, deres egen Ære og Fordeel! Nei, tvertimod, de sige os det jo selv, at det kan omtrent være dem det Samme hvad Man troer, naar Man kun ikke troer hvad de Christne har troet fra Begyndelsen, og at med *Evigheden* har det ingen Fare, da vor Herre, om end først giennem en Skiærs-Ild, maa gjøre os alle salige, hver paa sin Viis, saa det er *egenlig Handlingerne og Livet i denne Verden*, og *Borger-Samfundets Uddannelse*, efter rette, guddommelige Fornuft-Ideer, det giælder om! Det er altsaa aabenbar en *Kirke-Stat efter deres Hoved*, de Skrift-Kloge, med den mørke Bibel, som Paverne med den mørke Tradition, til Rygstyd, vil stræbe at realisere, og kan da umuelig glemme paa deres Landemoder (Synoder) først og fremmest at paastaae for sig selv en Stilling i Staten, der svarer til deres Halvgude-Rang, og til deres høie Bestemmelse: at være *Midlere mellem Guds Ord*, som kun de forstaae, og *Borger-Samfundet*, som kun de kan hellige og lykosaliggjøre.

Vilde nu nogen Regiering enten nægte de nye Paver, hvad der hørde umiddelbar til deres, altsaa middelbar til Samfundets Lyksalighed, eller vilde den nægte dem det Hals og Haand over Kirke-Samfundet, som den, ved at indrette det efter deres Hoved, selv havde givet dem, da vilde der kun behøves den Verdens-Klogskab og Smidighed, som *saadanne* Skrift-Kloge aldrig fattes, til at frembringe den *offenlige Mening*, at *Stats-Øiemedet ei kunde opnaaes* under den nærværende For 274 fatning: en Bansættelse i Skolemester-Stil, der vilde have samme practiske Følger, som Pavernes i Kirke-Stil.

Troer Man, dette er overdrevent, da læse Man Hr. General-Superintendent *Bretschneiders* Breve til en Statsmand, om Regentens Ret til at afsætte de Theologer, der *lære mod Kirke-Lovene*, og, tør Man *true*, mens man har *Loven imod sig*, kan dog vel enhver begribe, Man vilde handle, naar Man havde *Loven for sig*.

Er det nu aabenbart, at kun hvem der enten er gruelig forblindet, eller hvem der ønsker Staterne al timelig Ulykke, kan raade Regieringer at omskabe National-Kirkerne efter den herskende Skrift-Klogskab, saa

mener jeg, det her maatte blive den rette Stats-Klogskab, paa en læmpelig Maade at forebygge, hvad der ellers, efter Naturens Orden vil blive uundgaaeligt, ved i Tide at *reformere Stats-Kirken, med Religions-Frihed*. De samme Skrift-Kloge, der nu mestre Regenterne, og true Staterne med et nyt Pavedom, vil nemlig være de uskadeligste og ubetydeligste Personer af Verden, saasomt de miste det Præg, Regjeringen, ved at taale deres Væsen i National-Kirken, selv mod sin Villie laaner dem, og de gammeldags Christnes forenede Bønner og Bestræbelser vil have den samme velsignede Virkning paa Borger-Samfundet, som Aarhundreders Erfaring vidner, de fordum havde, og som det ligger i Sagens Natur, de altid maae have, hvor de ei forskydes. Vi veed det nemlig meget vel, at vi ikke, selv med den varmeste christelige Prædiken 2750g det mest lysende christelige Exempel, kunne skabe Helgene i Hundredtusind Tal, men vi veed det ogsaa, og Historien stadfæster det med os, at hvor eet Tusinde røres tilbunds af det levende Guds Ord, som varer evindeligt, der gribes meer end Hundredetusinde *saameget* deraf, at de i det Mindste blive gode, gavnlige, flittige, rolige Borgere og trofaste Undersaatter, og er det en uberegnelig Stats-Vinding til alle Tider, hvad ikke da i vore Dage, under en Giæring, ja under et aandeligt Jordskiælv, der truer alle Bygninger med Sammen-Styrting, og vil sikkerlig kuldkaaste Alle, undtagen *Klippe-Fæstningen*, der bygdes paa Hans Ord som skabde Himlen og Jorden, og ved den Menneske-Søns Haand der fører Guddoms-Spiret, Alle uden *den*, og *dem den beskytter*, dem dens Høveds-Mand histoppe fredlyser, og opvækker sine Kæmper til at forsvare, med det Aandens Sværd, der skiærer Kiød som Klæde, ja, er den rette Kværn-Bider, som kløver Mølle-Stene selv *til Øiet!*

Kan Man dog ikke see det, eller vil Man ikke, at deraf kommer den nærværende Tids grueligste Plage: den ubetingede Higen efter Opløsning og Omstøbning, det blive bedre eller værre, den kommer deraf, at Faa har en levende Gud, og Færre et levende Haab, som er høiere end Jorden, og man drives derfor af Uro, Mismod, Mistro, Misfornøielse og Frygt, som af Furier, blinde, med det forfængelige Haab, at dog maaskee det Tilkommende, naar Alt forandredes, kunde blive taaleligere end det Nærværende! O, hvilken Øvrighed, den kaldes hvad den vil, og 276hvilken oprigtig Folke-Ven, han troe hvad han kan, maatte ikke ønske, at der i hver en Kirke stod nu en gammeldags christelig Præst, med Tro og Aand og Salvelse, som med det mægtige Ord, der oplyser Øine, og opliver Sjæle, kunde indgyde de forsamlede Skarer ogsaa kun en Gnist af den hellige Ild, der opløfter Sjælen over Øieblikket, ogsaa kun en Draabe af den Livets Flod, der stiller Hjertefærd og skaber Fred! Hvad var den ikke værd i den Mynt, selv Hedninger kan skatte, en levende, giennemgribende, gammeldags, christelig Prædiken over Ordet: giver Keiseren hvad Keiserens er, og Gud hvad Guds er! men det er Jammeren, ikke for os Christne, som staae fast, om end Jorden gaaer som et Lagen, og Bjergene smuldre i Havet, ja, som kun flyve herfra, naar Stjernerne falde, nei, men Jammeren for Stater og Riger, at *den Prædiken*, den lader sig ei holde, *den hellige Tilflugt* i Kirken, fra Nag og Kummer, den lader sig ei finde, saalænge de gammeldags Christne maae sukke til det bryder i deres Lænder, over den Gru, at de regnes til en Kirke, hvor deres Herre fornægtes, og deres Tro forskydes, og over den Ynk, at Christnes Børn er vidt og bredt under vantroe Skriftkloges Aag, som lægge Snarer for de Smaa der troe paa Herren, uden at ændse, hvad Han har sagt, de maatte heller ønske, der var bundet en Mølle-Steen om deres Hals, og de var sænkede til Havets Bund!

See, derfor vilde jeg endnu engang løfte min Stemme, saavidt jeg mægter, til at tale, sandelig, meer Statens end den Christne Kirkes Sag; thi lad dem skiælve 277for Kirken, der troe, de er dens Piller, jeg er rolig, fordi jeg veed, at jeg er ikke dens Rygstyd, men den er min, og jeg føler, den staaer urokkelig fast; men jeg elsker mit jordiske Fædreneland, og det fortoner sig saa elskeligt paa Tidens Hav, som Sællands de favreste Kyster ved Belt og Sunde, og jeg vilde derfor være utrøstelig, hvis jeg ikke gjorde Alt hvad jeg kunde, for at besværges baade Jordskiælv og Storme, i Herrens Navn, saa de gik uden om Fredens og Mildhedens, Ærlighedens og Rettens venligste Herberge, saavidt jeg veed, under Solen! Men min Mund er bundet, fra den forgiæves tog til Gienmæle mod Lovens Overtrædelse i Kirken, og dermed er min Taushed lovlige undskyldt.

(Fortsættes.)

N. F. S. Grundtvig.